

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av kommuners uppsökande
verksamhet för komvux på grundläggande nivå i Lapplands
kommunalförbund**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning av Lapplands kommunalförbund avseende kvaliteten i den uppsökande verksamheten för kommunal vuxenutbildning (komvux) på grundläggande nivå. Granskningens syfte är att granska kvaliteten i kommunernas uppsökande verksamhet för komvux på grundläggande nivå genom att granska i vilken utsträckning den är aktiv och motiverande för de vuxna som har behov av och rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen. Kvalitetskriterierna återfinns i bilaga 1. Skolinspektionen bedömer om verksamheten uppfyller kvalitetskriterierna i hög utsträckning, i flera delar eller i låg utsträckning. Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet anges ett eller flera utvecklingsområden. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då av huvudmannen. I bilaga 3 återfinns granskningens författningsstöd.

Beslut

I vilken utsträckning som kommunalförbundens uppsökande verksamhet är aktiv och motiverande för de vuxna som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå

Lapplands kommunalförbund uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att den uppsökande verksamheten **i flera delar** är aktiv och motiverande för de vuxna som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå.

Kommunalförbundet behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande del:

- Ge tänkbara elever tidig information om praktiska villkor såsom möjligheten till barnomsorg under studietiden och rätten till tjänstledigt för studier i syfte att stödja och motivera till studier.

Uppföljning

Lapplands kommunalförbund ska senast **den 24 april 2026** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån det identifierade utvecklingsområdet och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas. Skicka redogörelsen till **skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se**. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2024:9209) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Intern samordning och samverkan med utomstående aktörer

Här har Skolinspektionen granskat om kommunalförbundet har en välfungerande samordning inom den egna organisationen, i syfte att stödja den uppsökande verksamheten. Skolinspektionen har även granskat om förbundet tar ett tydligt ansvar genom att initiera och upprätthålla relevant samverkan med andra aktörer för att stödja den uppsökande verksamhet som förbundet bedriver.

Samordningen inom den egna organisationen

Granskningen visar att kommunalförbundet har en välfungerande samordning inom den egna organisationen som stödjer den uppsökande verksamhet som förbundet bedriver.

Av intervjuerna framgår att kommunalförbundet prioriterar den uppsökande verksamheten och att frågan hålls levande inom förbundet. Av skriftlig information från kommunalförbundet som Skolinspektionen tagit del av och vid intervju med vuxenutbildningschefen framkommer att personal från samtliga utbildningsorter gemensamt har tagit fram en handlingsplan med olika uppsökande aktiviteter som förbundet ska genomföra under åren 2024 och 2025. Förbundet ska även följa upp och redovisa arbetet utifrån handlingsplanen i sin årsredovisning. Vuxenutbildningschefen och ett par rektorer berättar vidare att förbundet har en hög bemanning av studie- och yrkesvägledare och uppger att ingen elev påbörjar studier vid vuxenutbildningen utan att ha haft ett samtal eller ett möte med en studie- och yrkesvägledare. Enligt verksamhetschefen och rektorerna avsätter förbundet även mycket tid för marknadsföring.

Av skriftlig information samt av intervjuer framgår att samordningen inom förbundet är välfungerande och den uppsökande verksamheten utgår från de lokala förutsättningar som råder. Vidare framkommer att Lapplands kommunalförbund består av de fyra medlemskommunerna Gällivare, Jokkmokk, Kiruna och Pajala. Förbundet bedriver uppsökande verksamhet på plats i samtliga utbildningsorter. Vuxenutbildningschefen och rektorerna berättar i intervju att det framförallt är förbundets sex studie- och yrkesvägledare som arbetar operativt med den uppsökande verksamheten och att dessa finns lokaliserade till alla fyra utbildningsorter. Av såväl skriftlig information som intervjuer framgår att förbundet även arbetar med den uppsökande verksamheten på mer strategisk nivå. Vuxenutbildningschefen ingår tillsammans med en rektor från varje

utbildningsort i en ledningsgrupp för vuxenutbildningen. Ledningsgruppen arbetar strategiskt och varje rektor kommunicerar fattade beslut till de tjänstepersoner som arbetar operativt med den uppsökande verksamheten på respektive ort. De intervjuade tjänstepersonerna som arbetar operativt med den uppsökande verksamheten, två studie- och yrkesvägledare, en biträdande rektor samt en rektor uppger att förbundet arbetar enligt ett koncept där de fyra utbildningsorterna samverkar med olika enheter inom medlemskommunerna vid sina respektive utbildningsorter inom vad de kallar styr- eller strategiska grupper. Inom dessa grupper samordnas bland annat frågor kopplat till den uppsökande verksamheten. Ett par studie- och yrkesvägledare och en biträdande rektor uppger i intervjuer att studie- och yrkesvägledarnas arbete samordnas inom ramen för gemensamma möten och där de bland annat diskuterar frågor om den uppsökande verksamheten. De berättar att det är en styrka i deras arbete att de utbyter erfarenheter och ger varandra förslag på goda exempel inom det uppsökande arbetet. Vid intervjuer med vuxenutbildningschefen, en biträdande rektor samt studie- och yrkesvägledarna framkommer även att det finns en förbundsgemensam marknadsföringsgrupp, där bland annat ett antal studie- och yrkesvägledare ingår, som planerar samt genomför olika utåtriktade uppsökande aktiviteter. Det framgår vidare av intervju med rektorer och studie- och yrkesvägledare att förbundet inom ramen för den uppsökande verksamheten tar hänsyn till de lokala förutsättningar som råder i dess område. De intervjuade berättar bland annat att deras medlemskommuner sett till invånarantal är små kommuner, men till ytan stora. Förbundet genomför därför uppsökande arbete inte bara i centralorterna utan även i kommunernas mindre samhällen.

Samverkan med andra aktörer

Granskningen visar att kommunalförbundet aktivt initierar och upprätthåller relevant samverkan med andra aktörer som syftar till att stödja den uppsökande verksamheten.

Av intervjuer med vuxenutbildningschefen, rektorer, den biträdande rektorn samt studie- och yrkesvägledare framgår att förbundet initierat samverkan med en rad olika externa aktörer. De exempel som framkommer i intervjuerna är olika kommunala enheter inom medlemskommunerna, Arbetsförmedlingen, folkhögskolor, statliga Samhall, företag inom bland annat industrin, Svenska kyrkan samt privata arbetsförmedlare.

Vuxenutbildningschefen, rektorerna och studie- och yrkesvägledarna berättar att syftet med samverkan främst handlar om att komma i kontakt med fler invånare i medlemskommunerna som har ett behov av vuxenutbildning.

Vuxenutbildningschefen och rektorerna uppger att de flesta samarbeten sker på förbundets initiativ och att det är förbundet som tar ansvar för att driva arbetet framåt. Detta sker exempelvis genom att förbundet själva anordnar aktiviteter eller genomför arbetsplatsbesök. Förbundet upprättar även samverkansavtal med

de aktörer de samverkar med. Upprättandet av avtalen sker oftast ortsvis med anledning av att de olika medlemskommunerna samt de lokala kontoren för olika myndigheter har olika förutsättningar.

Av intervjuer med vuxenutbildningschefen och ett par rektorer framgår att en del av samverkan med externa aktörer sker kontinuerligt genom de ortspecifika styr- eller strategiska grupperna, där ett antal externa aktörer ingår. Det handlar exempelvis om Arbetsförmedlingen men även om olika kommunala enheter i de fyra medlemskommunerna såsom enheter för ekonomiskt bistånd samt arbetsmarknads- eller integrationsenheter. Inom ramen för dessa samarbeten fokuserar samverkan på att nå såväl grupper av tänkbara elever som att samverka kring enskilda individer som befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden och är i behov av ett samordnat stöd, där studier på grundläggande nivå kan vara en insats. En rektor uppger att förbundets samverkan med externa aktörer även riktar sig till andra grupper av tänkbara elever. Bland annat har förbundet tidigare samverkat med gruvnäringen för att ge tänkbara elever möjlighet till studier på grundläggande nivå. Enligt rektorn för de även en dialog med olika arbetsgivare om att bereda möjlighet för deras anställda att studera på deltid under en period i syfte att utveckla sina kunskaper i det svenska språket, exempelvis genom att studera svenska som andraspråk på grundläggande nivå.

Arbetet med aktiv uppsökande verksamhet

Här har Skolinspektionen granskat om kommunalförbundet arbetar systematiskt med att ta reda på vilka kvinnor och män i medlemskommunerna som är i behov av och rätt till utbildning på grundläggande nivå. Skolinspektionen har även granskat om förbundet systematiskt och aktivt söker upp kvinnor och män inom denna målgrupp.

Arbetet med att ta reda på vilka kvinnor och män i medlemskommunerna som är i behov av och rätt till utbildning

Granskningen visar att kommunalförbundet arbetar systematiskt med att ta reda på vilka kommuninvånare som är i behov av och som har rätt till utbildning på grundläggande nivå.

Av inkommen information, intervjuer med vuxenutbildningschefen, rektorer samt studie- och yrkesvägledare framkommer att kommunalförbundets uppsökande verksamhet är planerad. Det framgår att förbundet har upprättat en handlingsplan som beskriver olika uppsökande aktiviteter, samt ett årshjul som visar vilka marknadsföringsinsatser kopplat till den uppsökande verksamheten som förbundet har genomfört samt planerar att genomföra.

Av intervjuer med vuxenutbildningschefen, rektorer, den biträdande rektorn samt studie- och yrkesvägledare framgår att kommunalförbundet arbetar

återkommande och med ett brett fokus för att ta reda på hur stor målgruppen är och vilka individer som ingår i den. Vuxenutbildningschefen uppger att förbundet två gånger per år tar del av detaljerad statistik från Arbetsförmedlingen och gör sedan olika sammanvägningar med data från andra källor såsom kommun- och landstingsdatabasen (Kolada) och uppgifter kopplat till arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret. Av intervjuer med vuxenutbildningschefen, rektorer och studie- och yrkesvägledarna framgår även att de återkommande inom ramen för olika samarbeten identifierar ett antal målgrupper där de antar att de tänkbara eleverna finns och vilka de sedan arbetar aktivt gentemot. De intervjuade uppger att de har en god kännedom om målgruppen av elever som studerar komvux i svenska för invandrare (sfi) i den egna verksamheten. Därutöver får de genom sina ortsspecifika samarbeten med Arbetsförmedlingen och olika kommunala enheter hos medlemskommunerna viss kännedom om individer som är långtidsarbetslösa eller uppbär försörjningsstöd.

Vuxenutbildningschefen, rektorerna samt studie- och yrkesvägledarna uppger att de även identifierat grupper av tänkbara elever som är särskilt svåra att nå och där de misstänker att det finns mörkertal av invånare som är i behov av studier på grundläggande nivå. Det handlar i synnerhet om individer som redan har ett arbete trots att de saknar grundläggande utbildning. De intervjuade exemplifierar även med grupper av invånare som lider av psykisk ohälsa, så kallade hemmasittare och personer med en missbruksproblematik.

Uppsökandet av kvinnor och män i medlemskommunerna som är i behov av och har rätt till utbildning

Granskningen visar att kommunalförbundet arbetar aktivt med att söka upp kvinnor och män i medlemskommunerna som är i behov av och har rätt till utbildning på grundläggande nivå.

Av intervjuer med vuxenutbildningschefen, rektorer samt studie och yrkesvägledare framgår att förbundet arbetar aktivt för att söka upp såväl enskilda individer som grupper av individer där de identifierat att de tänkbara eleverna finns. Vuxenutbildningschefen, rektorer samt studie- och yrkesvägledare uppger att de når enskilda individer i behov av utbildning på grundläggande nivå genom den samverkan de har med exempelvis medlemskommunernas socialtjänster eller med Arbetsförmedlingen. Därutöver håller studie- och yrkesvägledarna samtal med samtliga elever som studerar sfi, där de bland annat diskuterar möjligheten att studera svenska som andraspråk på grundläggande nivå. De intervjuade ger vidare exempel på hur de arbetar aktivt och återkommande med uppsökande arbete gentemot olika grupper av individer, även gentemot de grupper där de antar att det finns ett mörkertal. Vuxenutbildningschefen, rektorer och studie- och yrkesvägledare berättar att förbundet bland annat deltar vid olika typer av arbetsmarknadsmässor, anordnar öppet hus, genomför arbetsplatsbesök och besöker privata arbetsförmedlare. Av

dessa intervjuer och av inkommen information framgår också att förbundet annonserar om möjligheten att studera på grundläggande nivå i lokala annonsblad samt kommunicerar denna typ av information såväl på sin hemsida som i sociala medier.

Av intervjuer med rektorer och studie- och yrkesvägledare framgår att kommunalförbundet bedriver ett aktivt arbete för att nå både män och kvinnor som är i behov och har rätt till utbildning på grundläggande nivå. Av intervjuer framgår att kommunalförbundet utformar både det uppsökande arbetet och utbildningsutbudet utifrån en strävan att nå såväl män som kvinnor med behov av utbildning på grundläggande nivå. De ser de tänkbara eleverna som individer, snarare än som definierade av könstillhörighet. Av intervjuer med vuxenutbildningschefen, rektorer samt studie- och yrkesvägledare framgår att kommunalförbundet genomför vissa uppsökande aktiviteter kopplade till att nå specifikt kvinnor respektive män. Förbundet har identifierat att en faktor som bidrar till att vissa kvinnor inte påbörjar studier är att de generellt tar ett större ansvar för barnomsorg än män. En studie- och yrkesvägledare berättar om ett exempel för att nå specifikt kvinnor, där hen deltar i en verksamhet i Svenska kyrkans regi och där endast mammor medverkar, för att informera om bland annat möjligheten till studier på grundläggande nivå. Av intervjuer framgår även att det inom förbundets geografiska område är mycket låg arbetslöshet och att en relativt stor grupp individer som saknar utbildning på grundläggande nivå förvärvsarbetar inom exempelvis industrin, vilka företrädesvis är män. Förbundet genomför därför olika uppsökande insatser för att nå denna målgrupp, exempelvis genom ett samarbete med arbetsgivare inom gruvnäringen.

Arbetet för att informera och skapa motivation till studier

Här har Skolinspektionen granskat om kommunalförbundet tar reda på målgruppens behov av och önskemål om studier för att utifrån denna kunskap kunna informera om olika möjligheter till utbildning. Skolinspektionen har även granskat förbundets arbete med att skapa motivation till studier bland tänkbara elever.

Kommunalförbundets kartläggning av målgruppens behov för att kunna motivera tänkbara elever

Granskningen visar att kommunalförbundet arbetar för att ta reda på tänkbara elevers behov och önskemål för att delta i studier, samt att de informerar och arbetar för att öka de tänkbara elevernas motivation att studera.

Av samtliga intervjuer framgår att kommunalförbundets studie- och yrkesvägledare har en central roll i förbundets arbete med att informera och motivera tänkbara elever. Vuxenutbildningschefen, rektorerna samt studie- och

yrkesvägledarna uppger att alla elever har minst ett samtal eller ett möte med en studie- och yrkesvägledare innan de påbörjar sina studier vid vuxenutbildningen. Detta bekräftas av intervjuade elever som berättar att de haft denna typ av möten innan de började studera. I dessa samtal för de alltid en diskussion om individernas mål med sina studier samt hur elevernas livssituation ser ut i stort kopplat till exempelvis ekonomisk försörjning eller behov av att kombinera studier med arbete. Studie- och yrkesvägledarna utgår sedan från den kunskap de skaffat sig för att motivera de tänkbara eleverna till studier. Studie- och yrkesvägledarna uppger att de, både för svårmotiverade individer och mer målinriktade individer, arbetar för att skapa en realistisk plan. Till exempel berättar de att de med tänkbara elever som har högt uppställda mål arbetar med vad de kallar "cooling down", i syfte att dessa elever inte ska förlora sin motivation om det visar sig att de inte klarar av att hålla den studietakt de bestämt från början. Elever berättar vid intervju att de bland annat motiverades av att de fick information om vad de behövde studera och vad som krävdes för att de skulle uppnå sina mål med utbildningen. Studie- och yrkesvägledarna berättar att förbundet även erbjuder olika typer av orienteringskurser såsom kurser inom studieteknik, yrkessvenska, datorkunskap och förberedande matematik. Av inkomna handlingar framgår att orienteringskurserna syftar till att ge eleverna en god inblick i vad studier innebär.

Av intervjuer med rektorer och studie- och yrkesvägledare framgår vidare att förbundet på några olika sätt tar hänsyn till vilken roll kön kan spela i arbetet med att motivera tänkbara elever. Några intervjuade rektorer uppger förvisso att deras uppsökande verksamhet ska vara generellt inriktad och inte anpassas särskilt för endera könet, men kan samtidigt ge exempel hur de motiverar män respektive kvinnor att påbörja studier. Studie- och yrkesvägledarna uppger att de under vägledningssamtal bland annat diskuterar flexibla lösningar kopplade till elevernas situation. Det kan exempelvis handla om att finna utbildningsupplägg som går att kombinera med förvärvsarbete eller om frågor som rör ekonomisk försörjning.

Personliga möten med tänkbara elever

Granskningen visar att förbundets arbete för att motivera kvinnor och män som är i behov av utbildning på grundläggande nivå präglas av personliga möten.

Av intervjuerna framgår att kommunalförbundet använder en rad olika mötesformer för att informera och motivera tänkbara elever. Vuxenutbildningschefen, rektorerna samt studie- och yrkesvägledarna uppger att alla elever har minst ett samtal eller ett möte med en studie- och yrkesvägledare innan de påbörjar sina studier vid vuxenutbildningen. De intervjuade uppger vidare att de arbetar för att göra studie- och yrkesvägledarna tillgängliga för personliga möten. Förbundet har exempelvis kontaktuppgifter till studie- och yrkesvägledarna med i all sin kommunikation, erbjuder mötestider kvällstid vissa

dagar samt möjligheten att chatta med förbundets studie- och yrkesvägledare. Rektorerna och studie- och yrkesvägledarna berättar därutöver att de möter grupper av tänkbara elever exempelvis vid mässor, öppet hus, arbetsplatsbesök samt när de bjuder in elever som studerar på gymnasieskolans introduktionsprogram för att informera om vuxenutbildningen.

Information om ekonomiskt stöd och andra praktiska villkor vid studier

Granskningen visar att kommunalförbundet informerar om ekonomiskt studiestöd vid studier, men endast delvis om andra praktiska villkor som är viktiga för att tänkbara elever ska motiveras att delta i studier.

Av intervjuer med vuxenutbildningschefen, rektorer, studie- och yrkesvägledare och elever framgår att förbundet informerar om ekonomiskt studiestöd, att utbildningen är kostnadsfri, möjligheten till distansstudier samt om möjligheten till att kombinera studier med arbete. Studie- och yrkesvägledarna och rektorer berättar att de alltid informerar om dessa praktiska villkor i samband med sina samtal och möten med tänkbara elever samt att informationen framgår av förbundets hemsida och av olika typer av annonser. De intervjuade tjänstepersonerna uppger att en stor grupp elever som studerar på grundläggande nivå gör det i kombination med förvärvsarbete och att det därför är viktigt att redan innan de påbörjar sina studier informera om möjligheten att kombinera arbete med studier och att studera via distans.

Av intervjuerna med såväl studie- och yrkesvägledare som med elever framgår dock att det varierar huruvida förbundet informerar om möjligheten till barnomsorg under studietiden eller rätten till tjänstledighet vid studier. Den biträdande rektorn i Kiruna och studie- och yrkesvägledaren i Gällivare uppger att de inte alltid informerar om möjligheten till barnomsorg vid deras utbildningsorter, samtidigt som de intervjuade som är verksamma i Jokkmokk respektive Pajala säger att de alltid gör det. De intervjuade uppger vidare att de sällan informerar om rätten till tjänstledighet vid studier och att de upplever den informationen som komplex då många elever som kombinerar studier med förvärvsarbete redan känner till detta och har ett behov av sin inkomst.

Identifierat utvecklingsområde

Det varierar i vilken utsträckning förbundet informerar om vissa praktiska villkor som kan motivera tänkbara elever att påbörja studier

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete även behöver inledas inom följande del:

- Ge tänkbara elever tidig information om praktiska villkor såsom möjligheten till barnomsorg under studietiden och rätten till tjänstledigt för studier i syfte att stödja och motivera till studier.

Av förarbeten till skollagens bestämmelser om uppsökande verksamhet framgår att människor har olika förutsättningar för lärandet på grund av tidigare skolgång och arbets- och livserfarenheter. Dessa skilda förutsättningar påverkar människors önskemål och deras självupplevda behov av lärande. Samhället har ett speciellt ansvar för att stödja de personer som inte tar egna initiativ för att möta de ökande kraven på kunskaper. Allas behov av lärande skall kunna tillgodoses oberoende av till exempel utbildningsbakgrund, kön eller etnisk tillhörighet. Individuella olikheter ställer krav på en ökad flexibilitet när det gäller att möta människor i den uppsökande verksamheten, i vägledningssituationer och i utbildningens anordnande.¹ Av läroplanen för vuxenutbildningen framgår att vuxenutbildningen ska stödja de elever som under sin studietid har behov av att kombinera utbildning och arbete.²

Av granskningen framgår att det inom ramen för kommunalförbundets uppsökande arbete varierar i vilken utsträckning tänkbara elever får ta del av information om vissa praktiska villkor som kan vara av betydelse för att de påbörjar och fullföljer sina studier. Tänkbara elever får inom ramen för den uppsökande verksamheten information om ekonomiskt stöd, att utbildningen är kostnadsfri, möjligheten till distansstudier samt om möjligheten till att kombinera studier med arbete. Det varierar dock om tänkbara elever i tidigt skede får information om möjligheten till barnomsorg under studietiden och rätten till tjänstledighet vid studier.

Skolinspektionen rekommenderar därför kommunalförbundet att inom ramen för det uppsökande arbetet informera tänkbara elever om möjligheten till barnomsorg under studietiden och rätten till tjänstledighet vid studier. Detta är viktig information för att individer ska motiveras att delta i studier. Sådan information behöver komma i ett tidigt skede, till exempel i samband med inledande motiveringssamtal eller vid andra informationstillfällen och personliga möten med tänkbara elever. Informationen kan också med fördel göras tillgänglig via kommunens digitala kanaler och i skriftligt informationsmaterial. Förbundet behöver i detta arbete ta hänsyn till den spännvidd som kan finnas inom målgruppen, från de mest svårmotiverade till de som är mer målinriktade.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Caroline Engskär, utredare.

I handläggningen av ärendet har även utredarna Robert Östberg och Marcus Rönnegard deltagit.

¹ Prop. 2000/01:72, s. 41.

² Läroplan för vuxenutbildningen (Lvux12), 1 Vuxenutbildningens uppdrag och värdegrund, En likvärdig utbildning.

Bilaga 1: Granskningens utgångspunkter

Granskningens syfte

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i kommunernas uppsökande verksamhet för komvux på grundläggande nivå genom att granska i vilken utsträckning den är aktiv och motiverande för de vuxna som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om verksamheten uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning

I vilken utsträckning är kommunernas uppsökande verksamhet aktiv och motiverande för de vuxna som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå?

Kvalitetskriterier:

- Intern samordning och samverkan med utomstående aktörer
- Arbetet med aktiv uppsökande verksamhet
- Arbete för att informera och skapa motivation till studier

Bilaga 2: Granskningens genomförande

Bakgrundsuppgifter

Skolinspektionen besökte Lapplands kommunalförbund den 11 september 2025. Besöket genomfördes av utredarna Robert Östberg och Marcus Rönnegård.

Underlag för bedömning

Underlaget i detta beslut utgörs av:

- Fem enskilda intervjuer med fem elever
- En intervju med en rektor, en biträdande rektor samt två studie- och yrkesvägledare som samtliga arbetar operativt med den uppsökande verksamheten för komvux på grundläggande nivå
- En intervju med en vuxenutbildningschef och två rektorer
- Dokument som Skolinspektionen begärt in från kommunalförbundet

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från alla verksamheter som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande rapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2026.

Bilaga 3: Författningsstöd

Skolinspektionens uppdrag

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.³

Kommunernas skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet för komvux på grundläggande nivå

Kommunerna ska tillhandahålla kommunal vuxenutbildning på bland annat grundläggande nivå.⁴ Utbildning på grundläggande nivå syftar till att ge vuxna sådana kunskaper som de behöver för att delta i samhälls- och arbetslivet och att möjliggöra fortsatta studier.⁵

Det är hemkommunen⁶ som ansvarar för att vuxna från och med 1 juli det år personen fyller 20 år som saknar sådana kunskaper som normalt uppnås i grundskolan och som har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildning på grundläggande nivå inom komvux, också får delta i sådan utbildning.⁷ Behörig att tas emot till kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå är även den som är yngre än 20 år, om det med hänsyn till den sökandes personliga förhållanden finns särskilda skäl.⁸ Kommunerna kan anordna utbildningen i egen regi eller i samverkan med andra utbildningsanordnare, organisationer och myndigheter.⁹ Den som har rätt att delta i utbildningen i fråga har rätt att delta i den även om den tillhandahålls i en annan kommun än hemkommunen.¹⁰

Hemkommunen har enligt skollagen en skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet vad gäller personer som behöver grundläggande vuxenutbildning. Varje hemkommun ska aktivt verka för att rekrytera och nå de vuxna i kommunen som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå och för att motivera dem

³ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁴ 20 kap. 3 § skollagen (2010:800).

⁵ 20 kap. 4 § första stycket skollagen.

⁶ Med hemkommun avses enligt definitionen i 29 kap. 6 § skollagen den kommun som en person är folkbokförd i. För den som är bosatt i landet utan att vara folkbokförd här avses med hemkommun den kommun som han eller hon stadigvarande vistas i eller, om han eller hon saknar stadigvarande vistelseort, den kommun som han eller hon för tillfället uppehåller sig i. Detsamma gäller den som har skyddad folkbokföring enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481).

⁷ 20 kap. 10 första stycket och 11 §§ skollagen.

⁸ 3 kap. 2 § förordning (2011:1108) om vuxenutbildning.

⁹ Prop. 1990/91:85, s. 120.

¹⁰ 20 kap. 11b § skollagen.

att delta i sådan utbildning. Begreppet "aktivt" finns i bestämmelsen om kommuners uppsökande verksamhet för att betona kommunernas ansvar för att de som tillhör målgruppen för utbildningen också tar del av sådan utbildning.¹¹ Att aktivt verka kan enligt förarbetena till bestämmelsen handla om att genom stimulansåtgärder av olika slag såsom aktiva insatser och rekrytering på olika sätt verka för att vuxna inom målgruppen informeras och motiveras till utbildningen.

Detta förutsätter att kommunen tar reda på invånarnas behov och önskemål så att utbildningen kan anordnas på ett sätt som svarar mot dessa. För att kunna erbjuda en efterfrågestyrd utbildning har kommunerna utvecklat olika tillvägagångssätt i syfte att som en av flera grunder vid planering av kursutbud fånga upp de studerandes utbildningsönskemål. Det kan också handla om att studerande ges möjlighet att samtidigt studera både på grundläggande och på gymnasial nivå. Kommunen bör därtill se till att de studerande får information om praktiska villkor för att genomgå utbildning, till exempel i form av rätt till ledighet, studiestöd etcetera.¹²

Av förarbetena framgår att människor har olika förutsättningar för lärandet på grund av tidigare skolgång, arbets- och livserfarenheter. Dessa skilda förutsättningar påverkar människors önskemål och deras självupplevda behov av lärande. Samhället har ett speciellt ansvar för att stödja de personer som inte tar egna initiativ för att möta de ökande kraven på kunskaper. Allas behov av lärande skall kunna tillgodoses oberoende av till exempel utbildningsbakgrund, kön eller etnisk tillhörighet. Individuella olikheter ställer krav på en ökad flexibilitet när det gäller att möta människor i den uppsökande verksamheten, i vägledningssituationer och i utbildningens anordnande. Men det ställer också krav på en ökad lokal samverkan mellan aktörer i form av utbildningsanordnare, arbetsförmedling, fackliga organisationer och socialtjänst. I kommunens strategi för att möta vuxnas behov av utbildning och lärande bör ingå en övergripande plan för verksamheten utifrån lokala förutsättningar.¹³

Inom målgruppen som har rätt till utbildning inom komvux på grundläggande nivå kan det också finnas individer som har lägre motivation till att utbilda sig. Information om och marknadsföring av olika utbildningsvägar måste då kompletteras med andra åtgärder. En sådan åtgärd är uppsökande verksamhet för att i det personliga mötet informera om olika möjligheter till utbildning och skapa motivation till studier och det krävs tid och är omfattande att bedriva ett sådant motivationsskapande arbete. Det är av vikt att kommunen tar tillvara alla samverkansmöjligheter till uppsökande och motivationsskapande verksamhet. Det kan till exempel handla om förebilder från arbetsplatsen, föreningslivet och

¹¹ 20 kap. 10 § andra stycket skollagen, prop. 2009/10:165, s. 845.

¹² Prop. 2000/01:72, s. 11,42, prop. 1990/91:85, s. 120, 152.

¹³ Prop. 2000/01:72, s. 41.

fackliga organisationer eller deltagande i orienteringskurser arrangerade av bland annat studieförbund.¹⁴

En annan viktig del i hemkommunens motiverande arbete är att tillgodose en utbildning som är tillgänglig utifrån den enskilde individens önskemål och behov. Det är inte alltid möjligt eller önskvärt för en person att följa en utbildning som löper i en viss takt, som är förlagd till en viss ort eller studielokal och som pågår ett visst antal timmar i veckan.¹⁵ Av läroplanen för vuxenutbildningen framgår att vuxenutbildningen ska stödja de elever som under sin studietid har behov av att kombinera utbildning och arbete. Flexibilitet ska alltid eftersträvas när det gäller utbildningen och det kan handla om plats för utbildningens genomförande, tid, studietakt, studieform och sätt att lära.¹⁶

Individens möjligheter till studier beror inte enbart på en välutbyggd tillgänglighet till utbildning. Individen har även behov av ekonomiskt stöd under sin studietid. Detta stöd har stor betydelse för rekrytering av studerande. För vissa grupper är ett förmånligt studiestöd en nödvändighet för att ta beslut om att investera i sitt eget lärande. Många människor drar sig för att ta lån för sina studier. För att dessa skall ta steget in i utbildning krävs ett snabbt beslut om hur deras privatekonomiska situation kan lösas. Detta gäller framför allt de som startar med en kort utbildningsbakgrund. Det blir därför nödvändigt att beslutet om stöd fattas så nära individen som möjligt.¹⁷

För att nå vuxengrupper med information om utbildning och bistå dem i utbildningsvalen är studie- och yrkesvägledning en viktig åtgärd. Inom ramen för den allmänna skyldigheten hemkommunen har att informera om vuxenutbildningen inryms att se till att studie- och yrkesvägledningen inom komvux fungerar väl. Det handlar bland annat om att en fungerande studie- och yrkesvägledning för målgruppen kan medverka till att felval och studieavbrott undviks och att resurserna används effektivare.¹⁸ Vägledning är viktigt inför studiestarten, under studietiden och i samband med studiernas slutförande med utgångspunkt i individens behov och studiemål.¹⁹ Den faktiska kunskap en individ besitter måste lyftas fram och tas till vara i varje vägledningssituation. Ett

¹⁴ Prop. 2000/01:72, s. 42.

¹⁵ Prop. 2000/01:72, s. 45.

¹⁶ Läroplan för vuxenutbildningen (Lvux12), 1 Vuxenutbildningens uppdrag och värdegrund, En likvärdig utbildning.

¹⁷ Prop. 2000/01:72, s. 47.

¹⁸ Prop. 1990/91:85, s. 152.

¹⁹ Prop. 2000/01:72, s. 42–43

instrument för detta är validering av en individs praktiska och teoretiska kunskaper och kompetenser i syfte att hitta rätt utbildning.²⁰

Av Skolverkets allmänna råd om studie- och yrkesvägledning framgår att studie- och yrkesvägledningen inom komvux måste ha en beredskap och en planering för att fånga upp de till de personer som ännu inte är elever i utbildningen. Det handlar om att erbjuda vägledning för personer som planerar att börja studera, men också om kommunens ansvar att aktivt söka upp och motivera dem som saknar utbildning.²¹

Vidare framgår av de allmänna råden att ungdomar och vuxna som saknar en slutförd utbildning och befinner sig utanför gymnasieskolan och vuxenutbildningen ofta står inför en svår situation på arbetsmarknaden och riskerar att hamna i utanförskap. Därför är det av stor vikt att dessa ungdomar och vuxna söks upp och erbjuds ett utbildningsalternativ enligt sina önskemål och förutsättningar. Studie- och yrkesvägledningen har en dubbel funktion inom vuxenutbildningen, dels att vägleda personer som redan befinner sig i studier, dels att vägleda presumtiva deltagare. Elever och presumtiva elever till de tre skolformerna inom vuxenutbildningen har varierande grad av studievana, skilda livssituationer och olika förutsättningar för studier. Därför behöver informationen om den vuxnes möjligheter utformas och tillgängliggöras, så att varje individ kan hitta och ta till sig informationen. Till exempel har en stor del av vuxenutbildningens målgrupp svenska som sitt andraspråk med varierande kunskaper i svenska och mycket varierande erfarenheter av utbildning. Kommunen behöver ha kunskaper om vuxenutbildningens målgrupper och vilka informationskanaler de använder för att inhämta information. Informationen behöver ge en tydlig bild av den studie- och yrkesvägledning som erbjuds så att individen vet vad han eller hon kan förvänta sig av den. Nyanlända elever behöver, oavsett skolform, få information om utbildningssystemet, sina möjligheter till studier och arbetsmarknadens kompetenskrav. För att säkerställa att alla kan ta till sig informationen kan den behöva anpassas.²²

Av läroplanen för vuxenutbildningen framgår att vägledningsinsatser för elever och presumtiva elever fyller en viktig funktion. Av den anledningen ska enligt

²⁰ Enligt 2 kap. 8 § förordning (2011:1108) om vuxenutbildning får validering få ske inom ramen för alla kurser och nivåer i ämnen och ska utgå från elevens förutsättningar och behov. En elev som har genomgått validering för en del av en kurs eller nivå i ett ämne behöver inte delta i undervisningen när det gäller den delen av kursen eller nivån, prop. 2000/01:72 s. 43.

²¹ Skolverkets Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning (2013), SKOLFS 2013:180, s. 16.

²² Skolverkets allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning, s. 32.

skollagen elever i vuxenutbildningen ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning kan tillgodoses.²³

Av läroplanen framgår vidare att vuxenutbildningens målgrupp är heterogen och eleverna är individer med mycket olika förutsättningar. Även elevernas mål med utbildningen kan variera kraftigt. Utbildningen måste därför anpassas utifrån individens behov och förutsättningar och den kan variera både till längd och till innehåll. Vuxenutbildningen ska alltid möta varje elev utifrån elevens behov och förutsättningar.²⁴

Kommunalförbund kan ta över ansvaret för vuxenutbildning från kommunerna

Av bestämmelser i kommunallagen framgår att kommuner och regioner får bilda kommunalförbund och lämna över skötseln av kommunala angelägenheter till sådana förbund.²⁵ Ett kommunalförbund bildas på så sätt att medlemmarna genom beslut i fullmäktige antar en förbundsordning. Ett kommunalförbund är en offentligrättslig juridisk person som är fristående i förhållande till sina medlemskommuner och som kan förvärva rättigheter och skyldigheter.²⁶

När ett kommunalförbund har hand om en angelägenhet som det finns bestämmelser om i en särskild författning, ska den författningens bestämmelser om kommuner eller regioner tillämpas för förbundet.²⁷ Om en specialreglerad kommunal angelägenhet blir överförd till ett kommunalförbund medför det att specialregleringen då gäller för kommunalförbundet i stället för kommunen.²⁸

Hemkommunens ansvar enligt 20 kap. 10 § skollagen att bedriva uppsökande verksamhet vad gäller personer som behöver grundläggande vuxenutbildning är en sådan specialreglerad kommunal angelägenhet som kan överföras till ett kommunalförbund.

²³ Lvux12, 1. Vuxenutbildningens uppdrag och värdegrund, Rättigheter och skyldigheter.

²⁴ Lvux 12, 1. Vuxenutbildningens uppdrag och värdegrund, Vuxenutbildningens uppdrag.

²⁵ 3 kap. 8 § kommunallagen (2017:725).

²⁶ Prop. 2016/17:171, s. 399.

²⁷ 9 kap. 2 § andra stycket kommunallagen.

²⁸ Prop. 2016/17:171, s. 400.